

۲۰۵۰۴۵۱

تغییر واژه‌های فارسی و عربی

در

ترکی استانبولی

نویسنده:

دکتر فاطمه فخیمی

www.ketab.ir

سرشناسه	:	فخیمی، فاطمه، ۱۳۳۹-
عنوان و نام پدیدآور	:	تغییر واژه‌های فارسی و عربی در ترکی استانبولی / نویسنده فاطمه فخیمی.
مشخصات نشر	:	تهران: ندای کارآفرین، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۸۰ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	:	978-600-482-422-4
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	فارسی -- تأثیر بر ترکی
موضوع	:	Persian language -- Influence on Turkish
موضوع	:	زبان عربی -- تأثیر بر ترکی
موضوع	:	Arabic language -- Influence on Turkish
موضوع	:	زبان ترکی -- واژه‌ها و ترکیبات خارجی -- فارسی
موضوع	:	Turkish language -- Foreign words and phrases -- Persian
موضوع	:	زبان ترکی -- واژه‌ها و ترکیبات خارجی -- عربی
موضوع	:	Turkish language -- Foreign words and phrases -- Arabic
رده بندی کنگره	:	Pt ۰۷
رده بندی دیویی	:	۴۹۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۱۷۰۱
نام کتاب	:	تغییر واژه‌های فارسی و عربی در ترکی استانبولی
نویسنده	:	فاطمه فخیمی
صفحه‌آرا	:	اکرم ملک نژاد
طراح جلد	:	آرش جهانی
تیراژ	:	۱۰۰۰ نسخه
نوبت چاپ	:	۱۳۹۸ اول
قیمت	:	۱۶۵۰۰ تومان
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۴۸۲-۴۲۲-۴

تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، نبش کوچه انوری، پلاک ۲۹

تلفن تماس: ۶۶۴۰۲۷۲۲

WWW.NedayeKarafarin.ir

۷.....	مقدمه
۸.....	علل خارجی یا برون زبانی
۸.....	علل داخلی یا درون زبانی
۱۳.....	فصل ۱: آواندازی و معناشناسی
۱۶.....	مفهوم تحولات آوایی و معنایی
۱۶.....	تحولات آوایی
۱۸.....	تحولات معنایی
۲۰.....	*واژه‌های قرص
۲۳.....	فصل دوم: خانواده‌های زبان
۲۳.....	الف: خانواده‌ی زبانی هندواروپایی
۲۴.....	زبان فارسی
۲۵.....	خط فارسی
۲۶.....	ب: خانواده‌ی زبانی سامی
۲۷.....	زبان عربی
۲۹.....	الفبای عربی
۲۹.....	ج- خانواده‌ی زبانی آلتایی
۳۱.....	زبان ترکی استانبولی
۳۲.....	الفبای ترکی استانبولی
۳۳.....	ویژگی‌های آوایی در زبان ترکی استانبولی
۳۵.....	قانون هماهنگی آواها در زبان ترکی استانبولی
۳۶.....	مطالعات انجام‌شده در زمینه زبان ترکی استانبولی
۴۵.....	فصل سوم: واژه‌های قرضی فارسی در ترکی استانبولی
۴۸.....	تلفظ و معنی اصلی و تغییر یافته‌ی واژه‌های قرضی فارسی
۵۱.....	تحولات آوایی واژه‌های قرضی فارسی

تحولات آوایی واژه‌های قرضی فارسی بر اساس ویژگی‌های آوایی زبان ترکی استانبولی ۵۳

تحولات معنایی واژه‌های قرضی فارسی ۵۶

فصل چهارم: واژه‌های قرضی عربی در زبان ترکی استانبولی ۵۹

تلفظ و معنی اصلی و تغییر یافته‌ی واژه‌های قرضی عربی ۶۲

تحولات آوایی واژه‌های قرضی عربی ۶۵

تحولات آوایی واژه‌های قرضی عربی بر اساس ویژگی‌های آوایی زبان ترکی استانبولی ۶۷

تحولات معنایی واژه‌های قرضی عربی ۷۰

مصل پنجم: اصل کلام ۷۳

آنچه را این کتاب بیان شد ۷۵

فهرست منابع ۷۷

الف: منابع فارسی ۷۷

ب: منابع لاتین ۷۸

ج: منابع اینترنتی ۷۸

حروف آوانگار استفاده‌شده در متن ۷۹

مقدمه

بر اساس اصول علم زبان‌شناسی زبان پویا بوده و همیشه در حال دگرگونی می‌باشد. زبان نیز همچون سایر پدیده‌ها با گذشت روزگار و به تدریج متحول می‌گردد. تحول قاعده‌مند بخشی از مادیات زبانی و شاید ماهیت خود انسان است. تحول زبان تنها بر اثر نفوذ زبان‌های دیگر نیست بلکه خود زبان نیز تحرکی ذاتی دارد و به اقتضای تغییر نیازهای جامعه زبان نیز متحول می‌شود.

نودستوریان به‌طور کلی درباره‌ی طبیعت تغییر زبان بیانی جامع اظهار داشتند؛ به این معنی که تغییر زبان را فرایندی منظم دانستند. آنان بر این باور بودند که بر پایه‌ی برخی ویژگی‌های جهانی، تحول زبان قانونمند است و از همین رو می‌تواند به‌طور منظم مورد بررسی قرار گیرد (سورن، ۱۳۸۹).

زبان همه‌ی ملت‌ها از قدیم تا به حال بر اثر حوادث طبیعی، عوامل سیاسی و اقتصادی، گرایش‌های دینی و یا موقعیت جغرافیائی و... همین دستورات را داشته است. طبق این تحولات صورت الفاظ تغییر می‌کند. خود الفاظ عوض می‌شوند. ترتیب کلمات در جمله و عبارات دگرگون می‌شود. واکها و شیوه‌ی ترکیب آن‌ها با وضع زبانی متفاوت می‌گردد. واکها و کلمات نو به وجود می‌آیند. طرزهای نو در ساختمان جمله و عبارت پدید می‌آیند. زبان ابزاری برای برقراری ارتباط بین انسان‌هاست. آدمی اندیشه، تجربه، دانش و بسیاری از اندوخته‌های خود را از طریق زبان به دیگران انتقال می‌دهد. سخن‌گویان در برخورد با پدیده‌های جدید زبانی با وارد کردن آن‌ها به زبان خود ناخواسته تغییراتی در زبان ایجاد می‌کنند. به این ترتیب آنان در گذر زمان پیوسته نقشی اساسی در شتاب یا کاهش فرایند تغییر زبان داشته‌اند.

مهری باقری (۱۳۹۰) معتقد است که تحولات کلی زبان می‌تواند به‌طور کلی به دو علت بروز کند:

علل خارجی یا برون زبانی

تحولات هر جامعه منوط به تحولات معنوی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی آن است. و اگران یک‌زبان بیش از هر چیز می‌توانند دگرگونی‌های اجتماعی را منعکس کنند. همچنین که در جامعه‌ی فارسی‌زبان کنونی تغییر شیوه‌های زیستن، متروک ماندن بعضی از مشاغل و در نتیجه ابزار مربوط به آن‌ها، ظهور مشاغل جدید و وسایل مدرن، پیشرفت علوم و فنون و ...، مهاجرت‌ها، ارتباطات فرهنگی و تجاری با سایر ملل باعث خروج بعضی از لغات که سال‌ها گازر، برگستوان و یا ورود لغاتی جدید مانند ماهواره، دیسک، آنتن و یا تغییر معانی لغات اصطلاحات رایج نظیر یخچال، پیکان، سوار و... در زبان شده است.

علل داخلی یا درون زبانی

زبان‌شناسان اکثر قوانین ناظر بر تحولات آوایی و صرفی زبان را که موجب راحت‌تر تلفظ شدن واژگان و ساده‌تر شدن شکل عبارات و ساختمان دستوری زبان می‌شود ناشی از قانون کلی «صرف کمترین انرژی در گفتار» می‌دانند که علت داخلی یا درون زبانی دگرگونی‌های زبان محسوب می‌شود.

زبان‌شناسان برای تغییرات زبانی دلایل زیادی بیان کرده‌اند که بیشتر این دلایل با تاریخ جوامع زبانی، مسائل اجتماعی، آیینی، مذهبی، تازش بینندگان، نبادلات فرهنگی و پیشرفت‌های علمی ارتباط تنگاتنگی دارند.

تغییر زبان در طول تاریخ، به سطح واژگانی محدود نبوده، بلکه تغییر در سایر سطوح زبانی چون آوایی، ساختاری و معنایی نیز رخ داده‌است. روند دگرگونی‌ها نیز در سطوح زبانی عمده‌تاً متفاوت بوده است. برخی از آن‌ها آرام و برخی دیگر با جریان‌اتی تند همراه شده‌اند. سطح آوایی، سطح ساختاری و سطح معنایی از نوع جریان آرام و سطح واژگانی از حرکت تند و گاه شتاب‌زده برخوردار بوده است.

مهری باقری (۱۳۹۰) تحولات تاریخی هر زبان را به ترتیب زیر خلاصه می‌کند: تحول آواها و اصوات، تحول ساخت کلمات (تحولات صرفی)، تحول طرز و رابطه‌ی هم‌نشینی کلمات در جمله (تحولات نحوی)، تحول واژگان و تحول معانی. پرویز ناتل خان لری (۱۳۶۵) نیز در جلد اول کتاب «تاریخ زبان فارسی» در پایان فصل تحول زبان این تحولات را به پنج دسته زیر تقسیم می‌کند:

۱- تحول واک‌ها (آواها)

۲- تحولات صرفی

۳- تحولات نحوی

۴- تحول الفاظ

۵- تحول معانی

- تحول آواها عبارت است از ابدال، حذف و اضافه شدن یا تغییر یافتن آوایی در کلمات یک‌زبان.

- تحولات صرفی در ساخت کلمات (فعل، صیغه‌های صرف اسم، صفت، ...) و اجزایی که به آن می‌پیوندد بروز می‌کند. مثل: کلمات م‌د+ و کتاب‌ها که شفاهاً مردا و کتاب تلفظ می‌شوند.

- تحولات نحوی غالباً نتیجه‌ی تحول واک‌ها و ساخت کلمات است که در نهایت در جمله و روابط هم‌نشینی کلمات نمایان می‌شود. مثل صرف کلمات در حالت‌های ایرانی باستان.

- تحول الفاظ یعنی متروک شدن بعضی از کلمات و پیدایش کلمات تازه که بیشتر نتیجه‌ی عوامل اجتماعی است. ورود کلمات تازه از زبانی به زبان دیگر، نتیجه‌ی مبادلات فرهنگی، سیاسی، علمی و... جزء این دسته بشمار می‌رود.

- در تحول معانی معنی یک واژه تغییر می‌یابد، یعنی لفظ ثابت می‌ماند، ولی مدلول و مفهوم دگرگون می‌شود و لفظ پیشین در معنای جدیدی بکار می‌رود.

در همین راستا در این کتاب تحولات آوایی و معنایی کلمات فارسی و عربی راه‌یافته به زبان ترکی استانبولی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

هر جامعه‌ای ضمن اینکه به اقتضای پویایی داخلی خود پیوسته در حال تغییر است، بر اثر ارتباط با جوامع دیگر نیز دستخوش دگرگونی می‌شود. تغییراتی که بر اثر ارتباط با جوامع دیگر در ساختمان و کارکرد جامعه ظاهر می‌شود در واژگان زبان بازتاب می‌یابد و موجب پیدایش پدیده‌های قرضی در زبان می‌شود (باطنی، ۱۳۸۰).

تمام زبان‌ها در طی قرون پیوسته به علل گوناگون از جمله همسایگی، دادوستد، مبادلات فرهنگی، دینی، سیاسی، اقتصادی، صنعتی و ... کلماتی را ردوبدل می‌کنند، لیکن جالب این است که این واژه‌ها در زبان وام‌گیرنده بعضاً دچار تغییر و تحول تلفظی و معنایی شده و به شکل متفاوتی بکار برده می‌شوند.

بررسی پدیده‌های آوایی و معنایی که در کلمات خود زبان و نیز واژه‌های قرضی به نوعی کارکرد اجتماعی زبان را نشان می‌دهد اهمیت زیادی دارد. زیرا تغییر و تحول آواها، الفاظ و معانی که یک واژه از ویژگی‌های اساسی هر زبان را تشکیل می‌دهد بدون دلیل اتفاق نمی‌افتد و یکی از علل این تحولات قواعد و خصوصیات هر زبان می‌باشد و هدف از این بررسی نیز تبیین نکات مبهم مسئله‌ی تغییر تلفظی و معنایی یک واژه‌ی بیگانه در زبان وام‌گیرنده است. لذا شناخت علم‌بنیان باعث می‌شود که ارزش و اهمیت موضوع روشن شود و چون بررسی آوایی و معنایی تمام زبان‌ها و لهجه‌های آن‌ها از نظر علم زبان‌شناسی امری ضروری محسوب می‌شود، در این کتاب سعی خواهد شد مواردی که باعث تحول آوایی و معنایی واژه‌های قرضی فارسی و عربی در زبان ترکی استانبولی معاصر می‌شود به طریق علمی و زبان‌شناختی مورد بررسی قرار گیرد.

باید یادآور شد که تعداد کلمات راه‌یافته از زبانی به زبان دیگر، خود مناسبات سخنگویان آن دو زبان را منعکس می‌کند.

در این روند شناخت واژه‌های قرضی هر سه زبان ضروری به نظر می‌رسد و چون این مطالعه قسمتی از مسئله‌ی فوق یعنی بررسی آوایی و معنایی واژه‌های قرضی عربی و فارسی در زبان ترکی استانبولی را شامل می‌شود حائز اهمیت است.

جالب اینجاست که زبان ترکی استانبولی که در گروه خانواده‌ی زبانی آلتایی قرار دارد به سبب همسایگی، مبادلات فرهنگی، مذهبی و ... بیشترین واژه‌های قرضی را از زبان‌های

فارسی و عربی که به ترتیب جزء خانواده‌ی زبانی هندواروپایی و سامی است به عاریت گرفته است.

اکثر این واژگان غالباً تحت تأثیر قواعد آوایی و دستوری زبان ترکی از لحاظ تلفظی و تا حدودی معنایی دچار تغییرات شده و به شکل متفاوتی مورد استفاده قرار می‌گیرد. به عنوان مثال واژه‌ی مرحبا /*mærhæba*/ که در زبان عربی به معنی آفرین است با وارد شدن به زبان ترکی استانبولی هم‌تغییر معنایی داده و به معنی سلام بکار برده می‌شود و هم چار تغییرات آوایی شده، واکه‌ی /*æ*/ نخستین به /*e*/ و واکه‌ی دوم به /*ɑ*/ تبدیل شده است. به صورت [merhaba] تلفظ می‌شود (خلیل زاده، ۲۰۱۲).

اسم‌ها بیشترین و صفات کمترین واژه‌های قرضی فارسی و عربی زبان ترکی استانبولی را تشکیل می‌دهند. چون تعداد قیدهای وارد شده از زبان‌های فوق به ترکی استانبولی بسیار محدود است از این صفت نظر می‌شود و کلمات نمونه (اسم و صفت) جهت بررسی از میان مکالمات موجود در سایت‌های خبری، مذهبی و ادبی و به‌طور کلی رسانه‌های ارتباط جمعی کشور مورد بحث که مدتی بارز زبان گفتار ترکی استانبولی معاصر است انتخاب خواهد شد.